

Долас Радзілы

№ 37 (1815)
15 верасня 1983 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЯЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Фотазцюд В. КАРОЛІКА.

Еўдакія ЛОСЬ

Мір — гэта ранак зялёны,
Сонца на парастку кожным.
Мір — гэта маці, дзіцёнак,
Радасць на твары прыгожым.

Мір — гэта дзень за станкамі,
За чарцяжамі шматкутнымі,
За простымі тымі радкамі,
Што часам здаюцца пакутнымі...

Мір — калі ўсе пуцявіны
Водарам лета дурманяць.
Мір — калі толькі ўспаміны
Вочы слязамі туманяць...

падзеі • людзі • факты

3 ВЫСОКАЯ ТРЫБУНЫ

ВЫСТУПЛЕННЕ А. ГРАМЫКІ
НА МАДРЫДСКАЙ СУСТРЭЧЫ

Выступаючы на заключным этапе мадрыдскай сустрэчы дзяржаў — удзельніц Нарады па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе, міністр замежных спраў СССР А. Грамыка даў станоўчую ацэнку яе вынікам, якія адлюстраваны ў падагульняючым дакуменце.

Мы разглядаем гэты дакумент як збалансаваны і змястоўны, сказаў А. Грамыка. Ён трывала абав'язваецца на прынцыпы і палажэнні хельсінгскага Заключнага акта.

Палажэнні дакумента прадугледжваюць расшырэнне дыяпазону магчымасцей для ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва дзяржаў — удзельніц сустрэчы ў самых розных галінах, для іх намаганняў у ітарэсах умацавання еўрапейскага і ўсеагульнага міру.

Адабраючы гэты дакумент, Савецкі Саюз заяўляе, што са свайго боку будзе паслядоўна ажыццяўляць дасягнутыя дагаворанасці. Гэтага ж мы, аразумела, чакаем і ад іншых удзельнікаў, падкрэсліў А. Грамыка.

Станоўчы выход мадрыдскай сустрэчы — прыкметнае дасягненне той лініі ў міжнародных справах, якая накіравана на дыялог і ўзаемаразуменне, на ўрэгуляванне праблем за сталом перагавораў.

ГОСЦІ 3-ЗА МЯЖЫ

ВІЗИТ ПРАФСАЮЗНАЙ
ДЭЛЕГАЦЫІ ЗША

У Мінску набывала дэлегацыя прафсаюза працоўных харчовай прамысловасці і гандлю ЗША на чале з яго рэгіянальным палітычным дырэктарам Ю. Эткінсанам. Госці наведалі Дом-музей І. а'езда РСДРП, Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, ВДНГ БССР, азнаёміліся з выдатнымі мясцінамі Мінска, зрабілі паездку ў Хатынь і да Кургана Славы.

Дэлегацыя быў наладжаны прыём у Беларускім рэспубліканскім камітэце прафсаюза рабочых харчовай прамысловасці. Прафсаюзныя рабочыя з ЗША набывалі таксама на прадпрыемствах гандлю і харчовай прамысловасці.

КАСМІЧНЫЯ ДАСЛЕДАВАННІ

НА ШЛЯХУ ДА ВЕНЕРЫ

Чацвёрты месяц працягваецца палёт дзвюх савецкіх аўтаматычных станцый «Венера-15» і «Венера-16» да планеты Венера.

Са станцыямі рэгулярна праводзяцца сеансы радыёсувязі, у якіх выконваюцца вымярэнні параметраў траекторыі руху, кантралюецца работа бартавых сістэм, перадаецца на Зямлю тэлеметрычная і навуковая інфармацыя.

У ходзе палёту працягваецца вывучэнне характарыстык патокаў сонечных касмічных прамянёў, якія ў міжпланетным асяроддзі свабодны ад уплыву магнітасферы Зямлі.

Такія эксперыменты на трасах палётаў да планеты Венера былі пачаты яшчэ ў 1965 годзе з аўтаматычнай міжпланетнай станцыяй «Венера-2». Вынікі вымярэнняў, атрыманых на спадзе бягучага 11-гадовага цыкла сонечнай актыўнасці, будуць выкарыстаны для вывучэння фізікі працэсаў на Сонцы і ў міжпланетным асяроддзі.

УРАЧЫСТЫ СХОД

СВЯТА БРАТНЯЙ КРАІНЫ

Грамадскасць беларускай сталіцы адзначыла 39-ю гадавіну сацыялістычнай рэвалюцыі ў Балгарыі. Гэтай падзеі быў прысвечаны ўрачысты сход прадстаўнікоў працоўных Мінска. З дакладам на ім выступіў намеснік старшыні праўлен-

ня Беларускага аддзялення Таварыства савецка-балгарскай дружбы, рэктар Беларускага тэхналагічнага інстытута У. Раманаў. Пра дасягненні працоўных Народнай Рэспублікі Балгарыі раскажаў паўнамоцны міністр, гандлёвы прадстаўнік НРБ у Савецкім Саюзе Г. Джамбаў.

СЕЛЬСКІЯ НАВІНЫ

У калгасах і саўгасах рэспублікі ідзе ўборка бульбы. З сартавальных пунктаў гаспадарак яе адразу адпраўляюць у гандлёвую сетку ці на здачу дзяржаве.

У калгасе «Чырвоная зорка» Магілёўскага раёна гэтай культурай занята 300 гектараў. Там, дзе ўборка ўжо закончана, механізатары атрымалі ў сярэднім па 180 цэнтнераў клубняў з гектара. **НА ЗДЫМКУ:** ўборка бульбы ў калгасе «Чырвоная зорка».

ПРЭС-КАНФЕРЭНЦЫЯ

ПАЗНАЁМЯЦА З
ДАСЯГНЕННЯМІ

На праведзенай днямі прэс-канферэнцыі генеральны сакратар Чэхаславацка-савецкай гандлёвай палаты И. Чэрны раскажаў журналістам рэспублікі аб праграме Дзеян эканомікі і тэхнікі ЧССР, якія пройдуць у Беларусі з 11 па 18 кастрычніка.

На працягу тыдня спецыялісты з ЧССР будуць знаёміць з дасягненнямі свайёй краіны, новымі ўзорамі прадукцыі чэхаславацкіх фірм, у прыватнасці, абсталяваннем для прадпрыемстваў аграпрамысловага комплексу і грамадскага харчавання, таварамі народнага спажывання. У рэспубліканскім Доме мадэлей адбудзецца дэманстрацыя адзення чэхаславацкай вытворчасці. Намечана правесці таксама шэраг іншых мерапрыемстваў.

ВЫСТАУКІ

СУМЕСНЫЯ РАБОТЫ ВУЧОНЫХ

У Кішынёў на выстаўку «Навука ў вырашэнні Харчовай праграмы», удзельнікамі якой стануць тры акадэміі саюзных рэспублік — Беларусі, Украіны, Малдавіі, адпраўлены планшэты, макеты, дзеючыя ўстаноўкі і натурныя ўзоры прадукцыі інстытутаў АН БССР.

На выстаўцы акадэмічных устаноў рэгіёна

Беларусь — Украіна — Малдавія будуць прадстаўлены важнейшыя тэарэтычныя даследаванні вучоных і работы па ўкараненню фундаментальных і прыкладных навуковых дасягненняў у галінах аграпрамысловага комплексу.

Цікавымі з'яўляюцца сумесныя работы беларускіх вучоных і даследчыкаў з інстытутаў малекулярнай біялогіі і генетыкі, тэхнічнай цеплафізікі АН УССР, інстытутаў прыкладной фізікі, фізіялогіі і біяхіміі раслін Малдаўскай акадэміі навук.

ЭФЕКТЫУНЫ СПАСАБ

«БРАНЯ» ДЛЯ ДЭТАЛЕЙ

Эфектыўны спосаб барацьбы з карозіяй і зносам дэталей прапанавалі спецыялісты мінскага філіяла навукова-вытворчага аб'яднання «Тэх-энергахімпром». Яны распрацавалі і ўкаранілі тэхналогію ўмацавання і аднаўлення дэталей метадам газатэрмічнага напылення.

Металічны парашок удзімаюць у струмень плазмы з тэмпературай у некалькі тысяч градусаў. Расплаўляючыся, часцічкі пераносяцца на паверхню вырабу. У выніку такога «фарбавання» ўтвараецца своеасаблівая «браня».

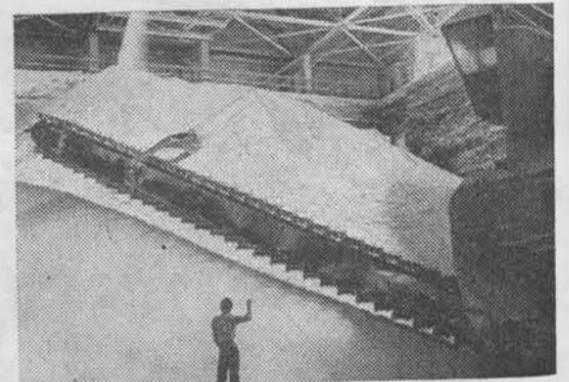
Метад газатэрмічнага напылення дазваляе павялічыць стойкасць сталёвых і чыгунных дэталей у параўнанні з храмлёванымі ў 5—7 разоў, а затраты на ремонт і аднаўленне зніжаюцца больш чым у 10 разоў.

ВЕСТКІ АДУСЮЛЬ

ДУБРОЎНА. Архітэктары завяршылі работу над генеральным планам забудовы гэтага раённага цэнтру. Зараз тут узводзяцца вышынныя жылыя дамы, бальнічны гарадок, іншыя аб'екты сацыяльна-бытавога прызначэння.

КІРАЎСК. Уступіла ў строй новая станцыя тэхнічнага абслугоўвання. Яна ўзяла на сябе клопаты аб бягучым рамонтзе і тэхнаабслугоўванні грузавога аўтамабільнага транспарту калгасаў і саўгасаў раёна. У яе цэхах і на участках устаноўлены аўтаматызаваныя лініі і механічныя пад'ёмнікі, дыягнастычнае і іншае абсталяванне.

КОБРЫН. На Пінскай шашы пры ўездзе ў горад адкрыты помнік у гонар гераічнага подзвігу партызан у гады Вялікай Айчыннай вайны. Ён узведзены на сродкі, сабраныя камсамольцамі Кобрыншчыны. У 1943—1944 гады на чыгуны паміж Кобрынам і Пінскам партызанамі было пушчана пад адхон 398 варажых эшалонаў з жывой сілай і тэхнікай.

Усе цэхі гродзенскага вытворчага аб'яднання «Азот» працуюць з апераджэннем графіка. Пры гадавых абавязаваннях выпусціць звыш плана 15 тысяч тон мінеральных угнаенняў хімікі далі іх ужо 20 тысяч тон.

НА ЗДЫМКУ: да адпраўкі ў вёску гатовы яшчэ сотні тон мінеральных угнаенняў.

ГРАМАДСКІ ТРАНСПАРТ БЕЛАРУСКАЙ СТАЛІЦЫ

ЗРУЧНАСЦЬ ПЛЮС ТАННАСЦЬ

Чаму аддаць перавагу — уласнаму ці грамадскаму транспарту? Гэтая праблема паўстае перад гарадскімі ўладамі многіх краін свету.

Безумоўна, уласны аўтамабіль — рэч зручная: можна ехаць у любы час і па любому маршруту. Можна, калі ў вас ёсць грошы на бензін, калі ёсць гараж, калі знойдзецца месца для стаянкі, калі на вуліцы няма «пробак», калі машына спраўная і не патрабуе рамонт, калі... І такіх «калі», згадзіцеся, можна назваць ня-мала.

А вось у грамадскага транспарту ёсць толькі адно «калі».

Калі аўтобусы, тралейбусы, трамваі, паязды метро будуць хадзіць дастаткова часта і па раскладу, дык ніякіх праблем перамяшчэння ў жыхароў горада не будзе. Пацярджэнне гэтаму — прыклад СССР, у прыватнасці, сталіцы нашай рэспублікі — горада Мінска.

Сёння ў Мінску, дзе пражывае амаль паўтара мільёна чалавек, арганізавана і працуе 146 маршрутаў гарадскога транспарту, у тым ліку 82 аўтобусныя, 47 тралейбусных, 9 трамвайных і 8 маршрутных таксі. Многа гэта ці мала? Мінчане лічаць, што дастаткова. Але ж вам, каб пераканацца ў

гэтым, безумоўна, адных лічбаў мала. Таму давайце паспрабуем расшыфраваць іх, дзеля чаго разам зробім па горадзе некалькі паездак.

Скажам, вы жывяце ў Мінску ў мікрараёне Серабранка (хаця гэта і не ўскраіна горада, але да цэнтру далёкавата — кіламетраў шэсць). У магазіны, безумоўна, ездзіць не трэба. Яны побач. А вось да завода, на якім вы працуеце, пешкі ісці далёкавата. Што ж, ад вашага дома да прыпынку аўтобусаў і тралейбусаў крокаў сто. Сеўшы ў аўтобус патрэбнага маршруту, вы ўжо праз 15 минут на рабочым месцы.

А ў выхадны дзень вы надумалі з'ездзіць у тэатр альбо ў госці да знаёмых, якія жывуць у цэнтры горада. Зноў жа ніякіх праблем. Тралейбусам без перасадак за дваццаць пяць минут вы лёгка даберацеся і туды.

Ці, скажам, вы былі ў службовай камандзіроўцы ў другім горадзе і зараз вяртаецеся ў Мінск. Поезд прыбудзе на вакзал апоўначы. Пазнавата. Але хвалявацца не варта. Вы ведаеце, што грамадскі транспарт працуе з пяці гадзін раніцы і да дзвюх ночы, таму нават і ў гэты позні час вы без прыгод прыедзеце дамоў.

Так што, як бачыце, грамадскі транспарт — рэч зручная і, што не менш важна, вельмі танная. Ужо на працягу амаль сарака гадоў кошт праезду ў нас застаецца нязменным: аўтобус і тралейбус — 4 капейкі (столькі каштуюць чатыры пачкі запалак), трамвай — 3. Гэта даляка не пакрывае тых расходаў, якія затрачвае на развіццё грамадскага транспарту дзяржава. Напрыклад, у 1982 годзе Мінскі гарвыканком выдаткаваў на гэтыя патрэбы каля 15 мільянаў рублёў. А даход, які быў атрыманы ад перавозак пасажыраў, склаў толькі палову гэтай сумы. Як бачым, дзяржава

ПА ЎЗРОЎНЮ ДАЎГАЛЕЦЦЯ НАША РЭСПУБЛІКА ЗАЙМАЕ АДНО З ПЕРШЫХ МЕСЦАЎ У СВЕЦЕ

ЦІ ПРЫБУДЗЕ НАМ ВЕКУ?

— Яўген Фёдаравіч, праблема, якой вы займаецеся, спрадвечу хвалявала чалавецтва. Людзі шукалі ішчасліваю папараць-кветку, эліксір бессмяротнасці, камень маладосці... І тым не менш...

— І тым не менш сярэдняя працягласць жыцця тысячагоддзямі заставалася вельмі нізкай. У Старажытным Рыме, напрыклад, яна складала трохі больш за 20 гадоў. Еўрапейцы ў XIX стагоддзі жылі ў сярэднім 34—35 гадоў. XX стагоддзе прынесла павелічэнне яшчэ на 20 гадоў. Што ж тычыцца дэвалюцыйнай Расіі, дык гэтая лічба была значна меншай — усяго 32 гады. Прыкладна такі паказчык мела і тагачасная Беларусь.

— А колькі ж сёння жывуць беларусы?

— У параўнанні з іншымі народамі адносна доўга — 72 гады.

Гэта сярэдні паказчык і, дарэчы, адзін з самых высокіх у свеце. Больш таго, на сто тысяч чалавек у нас 11 жывуць звыш 100 гадоў. Па краіне гэты паказчык роўны 8 (у ЗША — 1,5, Францыі — 0,7, Англіі — 0,6, Японіі — усяго 0,1).

Зразумела, што асноўным фактарам даўгалецця з'яўляюцца эканамічныя і сацыяльныя пераўтварэнні, якія адбыліся ў рэспубліцы. Дзякуючы пашырэнню бясплатнага медыцынскага абслугоўвання на выключна ўсе слаі насельніцтва была ліквідавана дзіцячая смяротнасць, эпідэміі чумы і іншыя смертаносныя хваробы. Непараўнальна змяніліся ўмовы працы і быту чалавека. Менавіта гэта, яшчэ раз падкрэсліваю, і дапамагло павялічыць працягласць жыцця людзей.

На другое месца мы ставім фактар прыродна-кліматэчны, геаграфічны.

— Здаецца, на Беларусі няма ні гор, ні, тым больш, здавога горнага паветра...

— А для таго, каб жыць доўга, не абавязкова патрэбны горы. Праўда, адзін час лічылася, што без іх дапамогі тут не абыйсца. Але ўжо нават адзін толькі беларускі прыклад абвяргае гэтую думку. На тым жа Палессі, дзе раней наогул былі суцэльныя балоты, людзі выдатна абыходзяцца і без гор. Менавіта тут якраз і больш за ўсё стогадовых дзядоў і бабуль. Сёння мы пакуль не можам дакладна сказаць, якія канкрэтныя фактары, мікраэлемэнты вады, глебы, паветра Палесся так дабротворна ўплываюць на працягласць жыцця палешукоў. Магчыма, у нашых

З загадкамі Сектара геранталогіі Акадэміі навук БССР, доктарам медыцынскіх навук Яўгенам КАНАПЛЕЙ гутарыць наш карэспандэнт Ігар ГЕРМЯНЧУК.

руках нейкія дадатковыя рэзервы даўгалецця, пра якія мы мала ведаем.

— Наколькі мне вядома, у нашых жанчын больш шанцаў размяняць адзінаццаты дзесятак, чым у мужчын. Калі гэта так, як можна растлумачыць такую «няроўнасць»?

— Жанчыны ў Беларусі сапраўды жывуць значна больш за нас з вамі. Сярод тых, хто перайшоў векавы рубеж, слабы пол, як прынята казаць, складае 86 працэнтаў. Дарэчы, пра гэты феномен Беларусі спецыяльна паведамляла камісія ЮНЕСКО.

Як гэта можна растлумачыць? Многія безапелячыйна вінавацяць тут прыхільнасць мужчын да алкаголю і тытуню. У нечым яны маюць рацыю. Як адно, так і другое сапраўды вельмі шкодзяць чалавечаму арганізму і, безумоўна, скарачаюць жыццё. І ўсё ж гэта не адзіная прычына «адставання» мужчынскага даўгалецця. І нават далёка не галоўная. У гэтай «няроўнасці», як вы казалі, больш за ўсё, на нашу думку, «вінавата» матушна-прырода. Фізіялагічныя асаблівасці арганізма жанчын дапамагаюць ім набіраць больш «плюсаў» даўгалецця, чым гэта здольны рабіць мужчынскі арганізм. Праўда, не варта адмаўляць і некаторыя сацыяльныя фактары. Можна меркаваць, напрыклад, што набіраць жанчынам «лішнія» гады дапамагае іх прывязанасць да сям'і. А ваіна, якая нават забрала столькіх мужчын?! Гэта таксама нельга не браць пад увагу.

— Яўген Фёдаравіч, адзін калгасны каваль — 90-гадовы дзядзька (не магу назваць яго дзедам), які і сёння яшчэ лёгка падыме пудоўны молат, не як казаў мне: кідай ты, сын-

ку, гэты свой горад ды давай да нас у вёску, тут ты пражывеш не менш майго...

— (з усмешкай)... а вы не спыталіся ў гэтага дзядзькі, што ён тут меў на ўвазе: чыстае вясковае паветра ці пудоўны молат?

— Напэўна тое і другое...

— А я тут схільны выдзеліць другое. Бо паветра ў нашых гарадах не такое ўжо й кепскае, каб на яго так наракаць. А тое, што мы, гараджане, у асноўным вядзем маларухамае жыццё, мала працуем фізічна — гэта факт. Па падліках спецыялістаў, сучасны чалавек прыкладна 150 тысяч гаўдзін свайго жыцця праводзіць седзячы. Заўважце: напрыклад, калі нам трэба прайсці нават нейкія трыста метраў, мы не пойдзем, а паедзем аўтобусам. Ваш жа вясковы знаёмы, добра папрацаваўшы ў кузні, збегне яшчэ на сенажаць кіламетры за тры ды намахаецца там касой. Усе доўгажыхары — людзі выключна актыўныя, працавітыя...

— Дык ці не тут хаваецца самы магутны фактар даўгалецця?

— Адназначна адказаць на гэтае пытанне мы пакуль не можам, але нашыя шматлікія даследаванні ў даным кірунку прыводзяць да вывадаў, якія вельмі абнадзейваюць. Бо зусім нездарма нарадзілася прымаўка: рух ёсць жыццё.

Часта таксама даводзіцца чуць: імкніся эканоміць сілы, інакш раней часу страціць свой энергетычны патэнцыял, закладзены прыродай.

— А яшчэ мы любім паўтараць: «Нервовыя клеткі не аднаўляюцца»...

— Навука цалкам адхіляе падобныя разважанні. Любы рух — мышачны, разумовы ці

эмацыянальны — гэта не столькі страта энергіі, колькі... падаенне яе.

— Здаецца, зразумела: калі хочаш жыць доўга, трэба працаваць, што называецца, не пакладаючы рук. А як жа быць у такім выпадку з адпачынкам?

— Безумоўна, адпачынак патрэбен чалавеку не менш, чым праца. Толькі, зноў жа падкрэсліваю, ён павінен быць актыўны, рухавы. Да старых спадарожнікаў даўгалецця трэба аднесці таксама якасны сон, загартоўванне арганізма вадой, паветрам, сонцам. І, вядома ж, правільнае харчаванне.

— А што вы можаце сказаць пра генетычны фактар даўгалецця? Некаторыя геранталогі лічаць яго ледзь не самым галоўным.

— Ведаецца, тут пакуль шмат загадак. Ці ўсё, сапраўды, спадчынае? Напрыклад, жыццёўстойлівасць, дыяпазон адаптацыйных магчымасцей, позняя, запаволеная старэнне? А само жаданне змагацца за жыццё — ці спадчынае яно? Прыклад астмаціка Рамана Ралана, які некалькі дзесяцігоддзяў хапаў паветра сваімі слабымі грудзямі і які дажыў пры гэтым да 80 гадоў, пераконвае, што немалую ролю адыгрывае і характар чалавек.

Але ў прычыне мы дапускаем, што доля спадчынага фактара даўгалецця мае месца. Так што пэўныя шанцы ў тых, хто «выбраў» сваімі бацькамі доўгажыхароў, безумоўна, ёсць.

— А колькі ўвогуле можа пра жыць чалавек! Многія вучоныя глядзяць на лічбу 150 як на цалкам рэальную. А чаму б і не! Змагло б наша грамадства за нейкія 60 гадоў павялічыць тэрмін жыцця больш чым удвая. Дык ці не сведчыць гэты факт, што і далей працягласць жыцця будзе расці такімі ж гіганцкімі скачкамі!

— Нам з вамі наўрад ці дэвядзецца стаць сведкамі такіх гіганцкіх скачкоў. Мяркуюць самі: нават ліквідаваўшы сардэчна-сасудзістыя захворванні і пераможы ракі — гэтых двух галоўных ворагаў, якія сёння пагражаюць чалавечаму жыццю, — мы прыдбалі б сабе толькі 9 гадоў. Гады два дало б яшчэ пазбаўленне ад траўматызму. Такім чынам, разам гэта 11 гадоў. Няшмат, як бачыце.

Але цалкам магчыма, што некалі нашы патомкі будуць дажываць і да 150 гадоў. Даць жа канкрэтны, навукова абгрунтаваны адказ на пытанне «калі?» я б не рызыкнуў.

ПАЎСТАЕ ГІГАНТ ПАД МАЗЫРОМ

На Палессі, за некалькі кіламетраў ад Мазыра, узводзіцца новы прамысловы гігант — завод кармавых дражджэй. Ён стане самым буйным у сваёй галіне і з уводам на поўную магутнасць будзе даваць у год 300 тысяч тон бялка, выкарыстанне якога пры адкорме жывёлы дае значныя прыбыткі ў вае, дазваляе эканоміць фуражнае збожжа і натуральнае малако. Тона каштоўнай кармавой дабаўкі павялічвае выхад свінны, напрыклад, на 800 кілаграмаў.

Атрымліваецца гэтая прыправа шляхам прамысловага мікробіялагічнага сінтэзу — вырошчваннем чыстай культуры дражджэй на таннай сыравіне. У даным выпадку ёю стане пачочны прадукт нафтаперагонкі — вадкія парафіны, якія пойдуча па трубаправодах з суседняга нафтаперапрацоўчага завода.

Новае прадпрыемства — дзецішча сацыялістычнай эканамічнай інтэграцыі. Узводзіць яго саветскія будаўнікі. А рэальнае абсталяванне ідзе з ГДР, ЧССР, ПНР, Кубы. Чэхаславацкія сябры, напрыклад, поўнаасцю аснасілі рамонтна-механічны цэх, прыслалі прыборы для цэнтральнай заводскай лабараторыі, іншую апаратуру і абсталяванне. Узамен з наступнага года краіны-партнёры будуць атрымліваць гатовую прадукцыю для жывёлагадоўчых ферм.

Напружаны рытм пануе на будоўлі. Новыя магутнасці будуць уведзены пастапа, трыма пусковымі комплексамі, адзін з якіх рыхтуецца да здычы ў канцы гэтага года.

Першымі астраўкамі на 115-гектарнай пляцоўцы з'явіліся карпусы рамонтна-механічнага цэха і бытавы, склад, помпавае станцыя, сталовая. Працуюць пралёты бетонных эстакад, падняліся масіўныя шматэтажныя і цыліндры ферментэраў і выпарных устаноў з мудрагелістымі спляценнямі трубаправодаў. Паралельна з узвядзеннем адных аб'ектаў на іншых вядзецца мантаж абсталявання.

У праекце ўлічаны меры па ахове навакольнага асяроддзя. Адна з зон на будоўлі адведзена пад ачышчальныя прыстасаванні. Уся сістэма іх закладваецца з запасам, каб ліквідаваць забруджванне Прыпяці. Прадугледжаны абаротны цыкл водазабеспячэння для прамысловых патрэб, адвод адпрацаваных газаў і г. д. Пуск флагмана мікробіялагічнай прамысловасці краіны стане яшчэ адным сведчаннем плённасці сацыялістычнай эканамічнай інтэграцыі, новым мостам дружбы паміж нашымі братнімі краінамі.

Я. ЛЕУШУНОУ.

нясе тут значныя страты. І тым не менш капітальныя ўкладанні з кожным годам растуць. На бягучы год гарадскія ўлады выдаткавалі ўжо больш за 18 мільянаў рублёў. Такім чынам, колькасць гарадскіх аўтобусаў, тралейбусаў, трамваяў узрасце да канца п'яцігодкі ў Мінску на 30—40 працэнтаў. Гэта будучы новыя, больш камфартбельныя мадэлі машын айчынай і замежнай вытворчасці.

Нельга абыйсці ўвагай і будаўніцтва ў беларускай сталіцы метрапалітэна. Мы падрабязна ўжо расказвалі нашым чытачам пра гэтую будоўлю, таму зараз толькі нагадаем, што першая лінія метро, якая пройдзе каля Ленінскага праспекта, будзе пущана 3 ліпеня 1984 года — у дзень 40-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. На першым этапе яна возьме на сябе каля 5,5 працэнта гадаво-

га аб'ёму перавозкі пасажыраў.

Адным словам, клопат дзяржавы аб развіцці грамадскага транспарту — транспарту для ўсіх, а не для адзінак — відавочны. І гэта натуральна. Бо грамадскі транспарт — адно з тых важных звянаў, ад якіх залежаць умовы працы і быту гараджаніна. Калі ён хутка, без праблем дабіраецца ад дому да прадпрыемства, ён і працуе з добрым настроем. Не менш важна гэта і ў той час, калі людзі вяртаюцца пасля працоўнай змены, з заняткаў вучэбных школ і аддзяленняў інстытутаў, з клубу і тэатраў. Словам, у любы час пасажыру павінен быць забяспечаны максімум зручнасцей. Таму для грамадскага муніцыпалітэта, які адказвае за арганізацыю пасажырскіх перавозак, меркаванне гараджан з'яўляецца як бы галоўным барометрам. Пры стварэнні новых маршрутаў

абавязкова ўлічваюцца пажаданні мінчан.

Аднак было б памылкова лічыць, што ўсе праблемы грамадскага транспарту ў саветскіх гарадах, і ў Мінску ў прыватнасці, вырашаны. Часам яшчэ можна ўбачыць у адным месцы ці тралейбусы ідуць напалову пустыя адзін за адным. Вінаватыя ў гэтым не толькі, скажам, аварыя гарадской сеткі ці паломка машын, а і (як часцей за ўсё бывае) парушэнне графіка руху.

За выкананнем яго сочыць дыспетчар, як правіла, адзін — на некалькі маршрутаў. Але ці заўсёды яму ўдаецца вытрымліваць графік на ўсе сто працэнтаў? На жаль, не заўсёды. І гэта ў нечым натуральна. Які б спрактыкаваны дыспетчар ні быў, аднаму яму цяжка прасачыць, скажам, за 80 аўтобусамаі. Ды не толькі прасачыць (гэ-

тага мала), а і ўмець, як кажуць, кіраваць імі ў розных сітуацыях.

Таму зараз на дапамогу дыспетчарам прыйшлі вучоныя. Аўтобусамі, якія звязваюць цэнтр горада і жыллыя мікра-раёны з асноўнымі прамысловымі гігантамі ў Заводскім раёне Мінска, кіруе аўтаматызаваная сістэма. Аб'яднаўшы намаганні з эксплуатацыйнікамі, вучоныя пераклалі абавязкі дыспетчараў на ЭВМ. У аўтобусах устанавілі невялікія датчыкі. У час руху яны пасылаюць радыёсігнал, які ўлоўліваюць спецыяльныя электронныя прыстасаванні, скрытыя пад дарожным пакрыццём не толькі на канцавых станцыях, але і па ўсяму маршруту. Камп'ютэр імгненна вызначае нумар машыны, яе месцазнаходжанне і рэгіструе адхіленні ад графіка. Гэтай інфармацыі аператару дастаткова, каб хутка ліквідаваць збой: скарэціраваць гра-

фік, выклікаць аўтобус з рэзерва або перавесці машыны з іншых, менш загрузаных маршрутаў.

Калі гэтая навінка будзе старанна правярана і «абкатана», яе ўкараняць па ўсяму гораду. Перадаўшы кантрольныя функцыі дакладнай і аб'ектыўнай ЭВМ, дыспетчары атрымаюць магчымасць займацца асноўнай справай — кіраваннем рухам аўтатранспарту. К канцу п'яцігодкі вучоныя і канструктары плануюць укараніць у аўтатранспартнай гаспадарцы Мінска больш дасканалую сістэму і перадаць камп'ютэру ўсе абавязкі, якія пакуль яшчэ выконвае дыспетчар...

Думаецца, з усяго, што мы казалі тут, вывад направаеца сама сабой: уласны аўтамобіль не можа замяніць грамадскі транспарт, таму што апошні — зручны, танны, агульнадаступны.

Васіль СЦЕПАНОВІЧ.

ЗАЯВЛЕНИЕ СОВЕТСКОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА

В опубликованном 2 сентября с. г. по уполномочию Советского правительства заявлении ТАСС уже сообщалось о грубом нарушении государственных границ Советского Союза самолетом, который в ночь на 1 сентября вторгся в воздушное пространство СССР над полуостровом Камчатка, а затем в течение двух часов летел над Охотским морем и над островом Сахалин. Говорилось и о мерах, принятых средствами ПВО — наземными и воздушными, — с целью принудить самолет к посадке на одном из аэродромов острова Сахалин. Последующее расследование подтвердило ранее приведенные данные и дополнило их.

Самолет-нарушитель вошел в воздушное пространство над Камчаткой в районе, где размещена важнейшая база стратегических ядерных сил СССР. В то же время — что теперь признано американской стороной — в этом районе близ советской границы на той же высоте находился другой подобный ему самолет-разведчик военно-воздушных сил США «PC-135».

В воздух были подняты несколько советских самолетов — перехватчиков. Один из них контролировал действия американского самолета «PC-135». Второй вышел в район нахождения самолета-нарушителя, сигнализируя ему, что он вторгся в воздушное пространство СССР. Предупреждения игнорировались.

На подходе к острову Сахалин нарушитель вновь был перехвачен истребителями ПВО. И здесь с ним пытались войти в связь, в том числе и с помощью известного сигнала общего вызова на международной аварийной частоте 121,5 мгц. Вопреки фальшивым утверждениям президента США, советские истребители ПВО оснащены средствами связи, на которых эта частота фиксирована. Так что на самолете-нарушителе эти сигналы должны были быть приняты, но он на них не отвечал. Не отвечал он, как уже ранее указывалось, и на другие сигналы и действия советских истребителей.

Советскими службами радиоконтроля засекались периодически передаваемые короткие кодированные радиосигналы, обычно применяемые при передачах разведывательной информации.

Командование ПВО района, тщательно проанализировав действия самолета-нарушителя, его маршрут, пролегалый и в районе Сахалина над военными базами, окончательно пришло к выводу, что в воздушном пространстве СССР находится разведывательный самолет, выполняющий специальные задачи. К этому приводит нас и то, что этот самолет шел курсом через стратегически важные районы Советского Союза. Истребителем были сделаны предупредительные выстрелы трассирующими снарядами по курсу движения самолета-нарушителя. Такая мера также предусмотрена международными правилами.

Поскольку и после этого самолет-нарушитель не подчинился требованию следовать на советский аэродром и пытался уйти, истребитель-перехватчик ПВО выполнил приказ командного пункта по пресечению полета. Такие действия находятся в полном соответствии с Законом о Государственной границе СССР, который был опубликован.

Советские летчики, пресекая действия самолета-нарушителя, не могли знать, что это — гражданский самолет. Он шел без аэронавигационных огней, глубокой ночью, в условиях плохой видимости и не отвечал на подаваемые сигналы. Утверждения президента США, будто советским летчикам было известно, что это гражданский самолет, абсолютно не соответствуют действительности.

Через территорию Советского Союза проходят десятки международных авиалиний. По ним много лет летают иностранные самолеты, и ничего с ними не происходит, если они соблюдают установленные правила.

Мы и дальше будем действовать в соответствии с нашими законами, в полной мере отвечающими международным нормам. Это полностью относится и к вопросу обеспечения безопасности

наших границ. Защищать свои границы, в том числе и воздушное пространство, — суверенное право каждого государства. Это одна из общепризнанных норм международного права, на которых строятся отношения между государствами. И президент США ставит себя в положение невежественного человека, заявляя в своем выступлении 5 сентября с. г., будто Советский Союз «произвольно объявляет» свои границы в воздушном пространстве.

Но дело здесь, конечно, не в невежестве тех или иных официальных лиц США. Речь идет о преднамеренной, заранее спланированной акции в стратегически важном для Советского Союза районе. Ее организаторы не могли не понимать, чем может все это закончиться, но шли на осуществление крупной разведывательной операции с использованием, как теперь выясняется, гражданского самолета, сознательно подвергая смертельной опасности его пассажиров.

Можно ли представить себе что-либо более циничное, чем заявление Р. Рейгана о том, что «никто никогда не узнает», как в компьютер самолета были заложены данные, которые, как потом оказалось, вывели самолет в воздушное пространство СССР для выполнения шпионской миссии. Это не техническая ошибка. Расчет делался на то, что удастся беспрепятственно осуществить упомянутую разведывательную операцию, а если она будет пресечена, превратит все это в крупномасштабную политическую провокацию, направленную против Советского Союза.

Такой вывод подтверждается всеми последующими действиями администрации США. Ее руководители, включая лично президента США, в предельно короткие сроки, явно по заранее подготовленному сценарию, развернули злобную враждебную антисоветскую кампанию. Суть ее в наиболее концентрированном виде раскрыта в выступлении президента США Р. Рейгана по американскому телевидению 5 сентября: попытаться опорочить Советский Союз и его общественный строй, вызвать чувство ненависти по отношению к советским людям, в извращенном виде представить цели внешней политики СССР, отвлечь внимание от его мирных инициатив.

В обстановке нагнетания напряженности, антисоветской истерии руководители США хотели бы уйти от решения крупных международных проблем, касающихся судеб народов. И момент для этой провокации выбран не случайно. Сделано это именно сейчас, когда решается вопрос, будет ли прекращена гонка вооружений, устранена угроза ядерной войны или же эта угроза будет нарастать. Судя по всему, в том числе и по упомянутой речи американского президента, администрация США намерена идти по пути дальнейшего обострения конфронтации с Советским Союзом. Кредо Р. Рейгана, как он сам заявил, «мир на основе силы».

И тщетны попытки прикрыть такую политику разглагольствованиями о «моральных устоях», «духе гуманизма», «ценности человеческой жизни». О какой морали и человечности могут говорить государственные деятели страны, которая самым жестоким образом лишила жизни миллионы людей в Индокитае, которая заодно с израильскими агрессорами убивает ливанцев и палестинцев, на чьей совести десятки тысяч жизней чилийских и сальвадорских патриотов? Перечень преступлений американского империализма велик, его можно продолжать.

Жертвами нового преступления стали люди, которые оказались в самолете, использованном американскими спецслужбами для своих грязных дел.

Советское правительство выражает сожаление по поводу гибели ни в чем не повинных людей, разделяет скорбь их родных и близких. Всю ответственность за случившуюся трагедию несут целиком и полностью руководители Соединенных Штатов Америки.

Б. АНАЕУ і А. СПАРЛЫЕУ, якіх вы бачыце на здымку, — калгаснікі з Ашхабадскага раёна Туркменскай ССР. Свой адпачынак яны правялі ў Беларусі на магільёўскай турбазе «Днепр». Сюды штогод прыязджаюць тысячы аматараў спорту і падарожжаў з розных рэспублік краіны.
Фота Я. ПЯСЕЦКАГА.

СОТНІ ГАДОЎ ЖЫВУЦЬ І ПРАЦУЮЦЬ ПОБАЧ

ІЎЕЎСКІЯ ТАТАРЫ

Даўно пасяліліся татары ў нашым краі. Ужо многія стагоддзі яны жывуць і працуюць побач з беларусамі. Многіх іх на Гродзеншчыне, у прыватнасці, у гарадскім пасёлку Іўе — цэнтры раёна.

І па сёння ў Іўі памятаюць той спякотны ліпеньскі дзень 1974 года і той пажар, хаця ад яго даўно не засталася ніякіх слядоў. Пачаўся ён нечакана, калі ўсе дарослыя былі на рабоце. Адна за другой загараўся драўляныя пабудовы на вуліцы. Як назло ўзняўся вецер. Пакуль прыбеглі людзі, выкікалі пажарных, ужо ў агні палалі сем татарскіх сядзіб. Запыханы Іван Шабановіч на месцы свайго жылля застаў толькі гарачае папалішча...

— Ды што мы стаім у двары, заходзьце ў хату, калі ласка, — гасцінна запрашае Іван Шабановіч.

Мы яшчэ здалёк заўважылі гэты вялікі прыгожы асабняк, з усіх бакоў абкружаны кветкамі. Гасціную таксама можна было параўнаць з маленькім зімовым садом. Пакоі абстаўлены прыгожай мэбляй. Ва ўсім адчуваецца замонаснасць гаспадароў — Івана і яго жонкі Айшы, калгасных пенсіянераў.

Яны выгадавалі і паставілі на ногі пядэра дзяцей. Дачка Аміна і сын Букэбір скончылі Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт імя У. І. Леніна. Аміна — хімік, працуе зараз у навукова-даследчым Інстытуце Акадэміі навук Беларусі, Букэбір — гісторык, шэсць гадоў быў дырэктарам сярэдняй школы ў Мінску, а зараз — адказны работнік у Міністэрстве асветы рэспублікі. Другая дачка — Джаміля — таксама жыве ў Мінску. Сыны Мацвей (названы так у гонар дзеда) і Мустафа засталіся ў Іўі. Працуюць разам у адной арганізацыі. Ужо сем унукаў падарылі Івану і Айшы іх дзеці. А нядаўна ў Вільнюсе нарадзілася і праўнучка.

Расказваючы пра сваё доўгае жыццё, Іван Шабановіч не мог не прыгадаць пра той злашчасны пажар.

— Згарэла ўсё: і хата, і што ў хаце было. Але дом і маёмасць былі застрахованы, і я атрымаў значную суму грошай. Вельмі дапамаглі мясцовы ўлады. Яны аказалі фінансавую падтрымку і да таго ж бясплатна выдзелілі 15 кубаметраў лесу, дапамаглі набыць іншыя будаўнічыя матэрыялы. Літаральна за некалькі месяцаў я паставіў вось гэтую будыніну...

Іван Шабановіч — чалавек у Іўі паважаны. Ужо многія гады ён старшынявуе ў камітэце мясцовага таварыства мусульман.

— Нядаўна мы адрамантавалі сваю мячэць, — гаворыць Шабановіч. — Пабудова старая, ужо сто гадоў стаіць на гэтай зямлі...

Старшыня трохі бурчыць на моладзь, якая ўсё часцей забывае дарогу ў храм. Сам жа і яго Айша

жывуць па законах сваіх продкаў, імкнуцца захоўваць ісламскія святы і звычкі.

— Хадзіць у мячэць нам ніхто не забараняе, ніякіх ганенняў за веру не чыняць — расказвае Айша.

Праз два дні ад Івана Шабановіча жыве сусед з такім жа прозвішчам — Мустафа. Ён мула. Яго мы засталі за слянянскай работай. Нягледзячы на свае 75 гадоў, ён бадзёры і жывцярадасны. Перадаўшы каня ўнуку, Мустафа падышоў да нас. Запомніўся моцны поцёк рукі, уважлівы позірк шэрых вачэй.

— Калі веруючыя хочуць памаліцца алаху ў мячэці, мясцовы ўлада нічога кепскага ў гэтым не бачаць, — гаворыць Мустафа. — Толькі, як і ўсе савецкія грамадзяне, павінны прытрымлівацца літары Канстытуцыі, кіравацца ў рэлігійнай дзейнасці савецкімі законамі. А іх мы не парушаем. Таму да нас і няма ніякіх прэтэнзій...

Яшчэ раней, да гэтых сустрэч, адразу ж прыехалі ў Іўе, мы перш-наперш зайшлі ў пасялковы Савет (мясцовы муніцыпалітэт) райцэнтры, каб даведацца адрасы татарскіх сем'яў. Але шукаць па спісах назвы вуліц і нумары дамоў не давалася. Бухгалтар Савета, 24-гадовая татарка Фаціма Сафаравіч і без таго добра памятала, дзе жывуць яе супляменнікі. Многіх з іх мы наведвалі ў той дзень.

Па знешняму выгляду татароў цяжка адрозніць ад беларусаў. І толькі часам рысы твару могуць нешта сказаць пра іх паходжанне. Хаця ў выніку натуральнай асіміляцыі і гэта паступова знікае. Татары жоніцца з беларускай, беларуская дзяўчына выходзіць замуж за татарына — такая з'ява стала настолькі звычайнай, што сёння гэтаму ўжо ніхто не здзіўляецца.

У побыце і культуры (хіба што толькі акрамя рэлігійных звычаяў) татары таксама мала чым розняцца ад беларусаў. Жывуць яны замужка, не горш за іншых у пасёлку. Кожная сем'я, яны правяла, мае ўласны дом ці кватэру, аўтамабіль, а часам нават і два. Калі раней татары часцей за ўсё займаліся сельскай гаспадаркай, дык сёння многія працуюць у прамысловасці, гандлі, службе сервісу... Есць сярод іўеўскіх татароў інжынеры, урачы, настаўнікі, вучоныя, юрысты... Тая ж Фаціма Сафаравіч расказала нам пра многіх сваіх аднагодкаў, якія ўжо скончылі альбо яшчэ вучацца ў самых розных інстытутах і тэхнікумах.

Калі мы размаўлялі з Фацімай, у кабінет да яе завітаў дырэктар мясцовай музычнай школы Іван Чарняк. Пачуўшы нашу гутарку, ён дадаў, што татарскія дзеці выязняюць выдатныя музычныя здольнасці. Яны ахвотна вучацца граць на скрыпцы, флейце, баяне, домры. Чацвёртая частка вучняў школы — татарскія хлопчыкі і дзяўчынкі.

Л. ЦЯГУНЕВІЧ.

ИЗВЕСТНО, в каком широком ходу в США, включая и выступления американского президента, тезисы о некоей «ракетной монополии» СССР в Европе и о направленности американских предложений на переговорах в Женеве на ее устранение. На первый взгляд, эти тезисы покоятся на прочном основании. Действительно, у США в Европе нет наземных ракет средней дальности, тогда как у СССР они есть. Концепция «равных прав и лимитов», выдвинутая Р. Рейганом, как раз якобы и направлена на устранение подобной «дискриминации». Речь идет о том, что США имеют, мол, «равное право» установить на континенте некоторое число собственных ракет и иметь на них «равные с СССР лимиты» (в этом и состоит суть «промежуточного» решения) или, что еще лучше, требовать полной ликвидации советских ракет («нулевое» решение). Однако такой подход, если оценивать его объективно, никак не может быть признан обоснованным. И вот почему.

Первое. В Европе имеет место отнюдь не советско-американское ядерное противостояние, а противостояние СССР — НАТО. Потому, что Советскому Союзу в этой части света противостоят не только уже развернутые американские средства передового базирования (а это более 700 американских боевых самолетов-носителей ядерного оружия, способных достигать территории СССР), но и ядерные силы Англии и Франции. Закрывать глаза на американские самолеты мы в СССР никак не можем, памятуя о том уже, что они (речь, напоминаю, идет только о средствах средней дальности) способны уничтожить до 20 процентов населения и индустриальной базы Советского Союза. Четверть всей ядерной мощи НАТО в Европе, способной обрушиться на Советский Союз, находится в распоряжении Лондона и Парижа.

Безопасность Запада давно объявлена атлантическими союзниками неделимой. «Своего» и «чужого» в области безопасности они не признают. Отнюдь не случайно статья 5 Североатлантического договора обязывает всех его участников к совместному, а не отдельному выступлению. А это на деле означает, что ядерные

средства Англии и Франции были бы применены уже в самом начале военного конфликта для защиты всех (я подчеркиваю это) союзников, а отнюдь не только для отдельной «англо-французской» защиты. Официальные заявления на этот счет не раз делались в Лондоне и Париже.

Неизбежно возникает, правда, совсем другой вопрос: какое вообще политическое пра-

вооруженными силами НАТО в Европе. Установленные на них 80 ракет учитываются в советско-американском стратегическом балансе. Хотя, строго говоря, и эти ракеты, нацеленные на европейские объекты, остаются американскими ракетами.

Третье. Сама по себе ракетная монополия американцами рассматривается как некая желаемая реальность. Как монополия для себя, для развертывания американских ракет у советских границ. Характерное обстоятельство: Советский Союз, с американской точки зрения, должен быть лишен права на соответствующие контрмеры, которые, разместив американские ракеты в Европе, поставили бы американскую территорию под аналогичную угрозу. Европа, следовательно, рассматривается как потенциальная бойня. Как напомнил, принимая американских сенаторов 18 августа Юрий Андропов, размещение американских «Першингов» и крылатых ракет будет иметь далеко идущие последствия, которые неизбежно затронут и сами Соединенные Штаты.

СССР не раз заявлял, что такое развитие событий было бы вынужденным. Что выход из создавшейся ситуации безусловно существует. Искать его надо исходя из основополагающего принципа равенства и одинаковой безопасности сторон. Наилучшим решением, исходящим из принципа равенства и равной безопасности, была бы полная ликвидация в Европе ядерного оружия — как средней дальности, так и тактического.

Изменится ли что-то в их явно не рассчитанной на признание принципа равенства и равной безопасности позиции в сентябре — после ясно и четко выраженной советским руководством готовности уничтожить все советские ракеты, какие бы подпали под сокращение в случае достижения взаимоприемлемого соглашения в Женеве? Или погоня западной стороны за призраком собственной «ракетной монополии» и на этот раз помешает в короткий срок найти развязку на сверхважных, с точки зрения судьбы мира и Европы, переговорах в условиях Западам же созданного «евроракетного» цейтнота?

Лев СЕМЕЙКО,
кандидат военных наук.

ПРОБЛЕМЫ БЕЗОПАСНОСТИ В ЕВРОПЕ

МИФЫ О РАКЕТНОЙ МОНОПОЛИИ

во на равное с СССР количество ядерных средств региональной дальности имеет держава, находящаяся за 6000 миль от европейского региона? Можно, разумеется, сослаться на Североатлантический договор: Америка — его участник и формально имеет право беспокоиться о прикрытии союзников ядерным «зонтом». Но ведь и с этой точки зрения США должны быть рассматриваемы не в качестве единственного представителя НАТО. Другими словами, СССР опять же вправе требовать равенства в силах со всеми ядерными союзниками по НАТО, а не только с Соединенными Штатами.

Второе. С чисто военной точки зрения, ракетной монополии СССР в Европе не существует. Англия располагает 64 баллистическими ракетами на подводных лодках. У Франции 98 ракет, из которых 18 — наземные. То, что у СССР ракеты средней дальности наземные, а у союзников по НАТО по преимуществу морские, не играет, сразу заметим, решающей роли. Ракеты остаются ракетами независимо от способа их базирования. И уж коли советские ракеты SS-20 на Западе постоянно определяются как труд-

во, что SS-20 имеет три боеголовки, а англо-французские ракеты моноблочные? Последнее, хоть и утверждается часто, вообще изначально не является истиной. На 64 английских ракетах «Поларис» не 64, а 192 ядерные боеголовки, причем проходящая сейчас модернизация по программе «Шевалин» увеличит это число до 384. Замечу попутно: именно Советский Союз предлагает, чтобы число советских и англо-французских ракетно-ядерных боеголовок было равным. Учитывая, что переговоры в Женеве по ограничению ядерных вооружений в Европе ведутся только между СССР и США, Советский Союз отнюдь не требует сокращения ядерной мощи третьих стран. Единственное его требование — равенство по числу ракет и боеголовок на них, равно как по числу самолетов и установленных на них ядерных боеприпасов — всех советских и натовских средств, относящихся к категории средней дальности в регионе. При этом Москва вовсе не требует, скажем, чтобы в европейском балансе ядерных сил учитывались 5 американских подводных ракетносцев «Посейдон», прикомандированных в распоряжение главнокомандующего

На просторах Родины

В СОЮЗЕ С ВЕЧНОЙ МЕРЗЛОТОЙ

ВЕДЕТСЯ СТРОИТЕЛЬСТВО 3 200-КИЛОМЕТРОВОЙ БАЙКАЛО-АМУРСКОЙ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНОЙ МАГИСТРАЛИ.

Впервые в мировой практике предпринято такое масштабное вторжение во владения вечной мерзлоты. Много ли сюрпризов преподносит коварная стихия?

— Никаких! — заявил корреспонденту АПН ученый секретарь Научного совета Академии наук СССР по проблемам БАМа, кандидат экономических наук Анатолий Кин.

Это категорическое утверждение никак не вяжется со знакомыми по старым учебникам фотографиями — перекореженные рельсы, расколотые, как при землетрясениях, дома. Так некогда встречала людей вечная мерзлота. Недавно она напомнила о себе и строителям БАМа. В районе Дуссе-Алинского хребта в сороковых годах была построена лесовозная дорога, для которой пробили тоннель длиной 1 800 метров. Когда к нему подошли рельсы БАМа, он оказался наглухо запечатанным. 32 тысячи кубометров льда пришлось выбить из тоннеля, чтобы расчистить путь строителям.

— Секрет взаимоотношений с вечной мерзлотой давно найден, — говорит Анатолий Кин. — Сводится он в основном к тому, что ее надо беречь.

Так, земляное полотно БАМа насыпается не на заранее подготовленные площадки (со съемом поверхностного почвенного слоя), а прямо по травостой, где остаются даже пни от вырубки леса. Это предотвращает оттаивание промерзших глубинных слоев. А чтобы насыпь не аккумулировала солнечное тепло, ее стали одевать в «рубашки» из крупнооблоного, хорошо проветриваемого скального материала.

Рекомендации мерзлотоведов учитывались и при прокладке притрассовой автодороги, сыгравшей большую роль в начальном периоде строительства БАМа.

Вечная мерзлота внесла свои коррективы и в жилищное строительство: дома ставят на насыпные подушки, усиливаемые железобетонными оболочками.

— Для нужд строителей (а их на трассе свыше 100 тысяч) возведен один миллион квадратных метров жилья, — рассказывает заместитель начальника строительства Алексей Васильев. — Сооружено свыше 60 станций и разъездов, десятки благоустроенных поселков, в город с 50-тысячным населением выросла столица БАМа Тында. И нигде мы не сталкивались со сколько-нибудь значительными аварийными ситуациями, связанными с «происками» вечной мерзлоты.

Равиль БИКТАГИРОВ,
корреспондент АПН.

У МІНСКУ ПРАЦЮЮЦЬ КУРСЫ ПА ГІСТОРЫІ І КУЛЬТУРЫ РЭСПУБЛІКІ, ПА ВІВУЧЭННЮ МОВЫ

ЗАПРАШЭННЕ ПРЫНЯТА

У пачатку сёлетняга года газета «Голас Радзімы» змясціла аб'яву. У ёй гаварылася, што Міністэрства культуры БССР запрашае на вучобу землякоў, якія цікавяцца нашай гісторыяй і культурай, жадаюць удасканаліць свае веды ў роднай мове. Мерапрыемства прыцягнула ўвагу прадстаўнікоў прагрэсіўных арганізацый суайчыннікаў у Аўстрыі, Бельгіі, Вялікабрытаніі, Італіі, Злучаных Штатах Амерыкі.

Надышоў верасень, месяц, калі ў нашай краіне пачынаюць работу школы і ўсе навучальныя ўстановы. Селі за парты і нашы зарубежныя студэнты. Яны прыехалі ў Беларусь, каб лепш спазнаць наш край, наш народ, яго здабыткі і адкрыцці, яго культуру і мову. Заняткі праходзяць у Рэспубліканскім інстытуце павышэння кваліфікацыі работнікаў культуры. Лекцыі чытаюць выкладчыкі ўніверсітэта, Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, сталічных інстытутаў, спецыялісты з Акадэміі навук БССР. Будуць прапанаваны, напрыклад, такія лекцыі: «Новыя рысы ў духоўным абліччы беларускага народа», «Асноўныя тэндэнцыі развіцця сучаснага беларускага тэатра і кіно», «Асноўныя напрамкі развіцця многанациональнай савецкай культуры» і іншыя. Запланавана сустрэча ўдзельнікаў курсаў з вядомымі беларускімі пісьменнікамі Нілам Гілевічам і Алесем Адамовічам, якія раскажуць аб сучаснай беларускай літаратуры, аб сваіх творчых планах, рабоце над новымі кнігамі. Акрамя лекцый, штодзень праводзяцца практычныя заняткі па мове.

У час, вольны ад заняткаў, як правіла, прадугледжаны паездкі, экскурсіі, сустрэчы. Госці наведваюць славетныя мясціны Мінска і яго ваколіц, пабываюць у музеях, тэатрах, на выстаўках.

Падобныя курсы праводзяцца ў нас не ўпершыню. Пасля мінулых мы атрымалі шмат удзячных пісьмаў. «Беларусь цяпер стала нам больш блізкай і зразумелай, і ва ўсіх, хто займаўся на курсах, з'явілася вялікае жаданне — прыехаць туды зноў», — напісала нам Валянціна Шаранкова з Бельгіі.

Спадзяёмся, што і на гэты раз праграма курсаў задаволяць нашых землякоў, а знаходжанне ў Беларусі будзе карысным.

Зямлячкі, якіх вы бачыце на здымку, прыехалі на курсы.

МАКСІМ БАГДАНОВІЧ У ВЯЗЗІ, ЦІ ЗНОЎ ПРА ЗАГАДКУ ПЭТА

ТУТ НАРАДЖАЛАСЯ ЯГО СЛОВА

Здаўна хваляваў беларускіх літаратуразнаўцаў «феномен Максіма Багдановіча». Беларускасць светаўспрымання і самавыяўлення паэта адны вытлумачвалі геннай спадчынасцю, другія бачылі ў гэтым своеасаблівае праяўленне прыроднага дару, які межаваў з геніяльнасцю.

Зразумела, даць вычарпальны адказ на гэта пытанне наўрад ці магчыма. Гэтаксама, як дарэшткі спазнаць тайну нараджэння ці смерці, зразумець прыроду геніяльнасці цалкам выключана, бо гэта ўжо абсяг абсалютнага ведання.

Тым не менш, набліжэнне да ісціны несупынна.

Вось і апошнія архіўныя знаходкі дазваляюць многае зразумець у характары таленту Максіма Багдановіча.

Нядаўна сярод шматлікіх матэрыялаў архіва Адама Ягоравіча Багдановіча (бацькі паэта), якія захоўваюцца ў Інстытуце літаратуры АН БССР, выяўлены 12 пісьмаў Марыі Апанасаўны да мужа ў Гродна. Пазначаны яны наступным зваротным адрасам: Лібава-Роменская чыгунка, станцыя Асіповічы, маэнтак Вяззе, Сякержыцкаму

насаўна — была замукам за Францам Сякержыцкім. Свайму швагру А. Багдановіч памог атрымаць месца аб'ездчыка ў Вяззеўскім лясніцтве, якое належала Мікалаю Радзівілу. Па тых часах пасада гэта была даволі высокая, і Сякержыцкія мелі хоць і не свой, але прыстойны і добра абжыты дом. Была і сякая-такая гаспадарка: як-нікак у сям'і расло трое сыноў. Іх трэба было гадаваць, вучыць.

Дарэчы, праз шмат гадоў ва ўспамінах пра Максіма Багдановіча Г. Валасовіч-Гразнова будзе пісаць пра аднаго з Сякержыцкіх: «...Жэня быў высока адароны чалавек. Вучыўся ён у Пецярбургу ў тэхналагічным інстытуце і пісаў вершы і артыкулы. Пра гэта ён сказаў мне аднойчы і прачытаў верш, надрукаваны ў часопісе «Сатірыкон» за 1915 год. Змяшчаў ён свае творы і ў іншых выданнях пад рознымі псеўданімамі». Па недарэчнаму супадзенню лёс Яўгенія Сякержыцкага аказаўся як даўжэ кроплі вады падобны на лёс Максіма Багдановіча. Гэтаксама, як наш славуты зямляк, памёр ён на дваццаць шостым годзе жыцця ад сухот у поў-

жыццё ў Вяззі было цікавым і разнастайным. Побач рэчка, лес, поле, непадалёку маэнтак пана Янкоўскага, які арандаваў зямлю ў Мікалаю Радзівіла. «Вчэра водила дзетей на мельніцу», — піша мужу ў адным з лістоў Марыя Апанасаўна. А млыноў у Вяззі было аж два — «панскі» дзеля гаспадарчых патрэб маэнтка, другі працаваў на вёску. Найцікавей жылося, канечне, Вадзіму. Яго, як старэйшага, дзядзька браў з сабой у аб'езд, адкуль яны часта вярталіся з якім-небудзь «трафеем». Так у доме Сякержыцкіх з'явілася ваўчаня, а крыху пазней — сава.

Падрабязнаму апісанню таго, як бавяць час дзеці ў Вяззі, папярэднічалі ў лістах Марыі Апанасаўны самыя дэталёвыя звесткі пра здароўе сыноў. І пра прастуду ў Макса, і пра воспачку ў Лёвы, якая так марудна і цяжка прынімалася... Наогул, дзеці для Марыі Апанасаўны — галоўная мэта і сэнс яе жыцця. Імі пачынаюцца і імі ж заканчваюцца лісты да Адама Ягоравіча. Толькі аднойчы прарываецца ў іх боль за беспрасветную і гаротную сялянскую долю: «Если бы ты видел, сколько горя в деревне...» — і недзе як рэакцыя на гэта — «я даже прослыла здесь как лекарка».

Пісьмы Марыі Апанасаўны данеслі да нас яшчэ адну надзвычай каштоўную інфармацыю пра знаходжанне будучага паэта ў Вяззі. Бадай, без гэтага факта сувязь «Максім Багдановіч — Вяззе» не была б сэння такой глыбіннай і значнай.

Як вядома, моўная стыхія, у якой выхоўваўся М. Багдановіч, была ў аснове сваёй рускай. Нягледзячы на тое, што бацькі паэта былі беларусамі і на той час людзьмі адукаванымі і высокакультурнымі, родная мова для іх так і не стала размоўнай. Прычынай гэтага паслужыла, відаць, і тэндэнцыя адносін да беларускай мовы, і асяроддзе, у якім знаходзіліся Багдановічы (урачы, ваенныя, настаўнікі). Таму зусім не дзіўна, што ў лісце ад 29 мая 1895 года Марыя Апанасаўна з занепакоенасцю піша пра сваіх дзятэй: «Вот только плохо, что стали говорить по-белорусски и иногда такое словечко выпалат, что хоть сквозь землю провались».

Калі раней у Гродна і яго ваколіцах маленькі Максім мог чуць беларускую мову выпадкова, час ад часу, то тут, у Вяззі, ён поўнасцю акунуўся ў стыхію роднай мовы. Гэта ўсё ж была вёска, і «выстаўляцца» там асабліва не было перад

кім. Сваё, нутранае, нервовагеннае там выпросталася і функцыяніравала. Ва ўсякім разе, малодшыя Сякержыцкія гаварылі калі не на «тутэйшай», то на добрайт-такі «мяшанцы», бо, па ўспамінах той жа Г. Валасовіч-Гразновай, Жэня добра валодаў беларускай мовай. Думаецца, што якраз тут, у Вяззі, сам-насам з прыродай, у асяроддзі натуральнага існавання, якраз і ўвайшло ў сьвядомасць Максіма Багдановіча **беларускае слова**. Хай сабе неўсвядомлена, паміж іншым. Але праз колькі год яно прарасце ў ім, прарасце магутным коласам паэзіі. Чатыры месяцы быцця ва ўлонні матчынай мовы, калі бачылася шматфарбна, чулася востра, а думалася лёгка і свабодна, бясследна не знікнуць: яны адкладуцца зрынтамі памяці.

Так, нялітасівы быў лёс да Максіма Багдановіча. Але таму, відаць, і сплаціў яму Час сваёй поўнай мерай, аддаў належнае яго таленту і месцу ў нашай культуры. Зьбірог ён і вяззеўскія мясціны, звязаныя з імем паэта.

Мясцовыя доўгажыхары — Алена Герасімчык, Пётр Андрэевіч, Піліп Трыбушэўскі (жыве ў Мінску) — добра памятаюць, як у Вяззі задоўга да рэвалюцыі жыў пан Сякержыцкі, што служыў у Радзівілаў аб'ездчыкам. (Зразумела, ніякі гэта быў не пан, але для вясковага жыхара тых часоў «аб'ездчык» і «пан» — паняцці амаль што ідэнтычныя). Паказваюць і дом, у якім жыў Сякержыцкі са сваёй сям'ёй. Будынак гэты добра захаваны, бо недзе ў 40-я гады яго перарылі, каб размясціць у ім школу (старая, што месцілася ў панскім маэнтку, згарэла ў час вайны). Перабудавалі на тым самым месцы, з тых жа

самых бярвенняў. Толькі ўвядоход зрабілі з другога боку. А як напамінак аб старым — дзве ліпы, якія раслі абалал ганка. Зараз ім гадоў пад 120, калі не больш.

Мяркуючы па ўсім, якраз у гэтым доме і спынялася Марыя Апанасаўна з дзецьмі, бо іншых будынкаў, акрамя гаспадарчых, Сякержыцкія не мелі.

Зразумела, такой «падзеі», як прыезд сястры да жонкі аб'ездчыка Сякержыцкага, ніхто з доўгажыхароў не помніць. У віры летніх клопатаў сельяніна пра гаспадарку, хай сабе і ў такім невялікім маэнтку, як Вяззе, факт гэты застаўся незаўважаным. Затое амаль кожны з больш-менш сталых жыхароў вёскі можа паказаць сэння безгалосых сведкаў знаходжання будучага паэта ў Вяззі. Гэта дрэвы. Акрамя названых вышэй ліп, помніць маленькага Максіма пара клёну, што засталіся ад панскай алеі, а таксама тры яблыні на ўскрайку калгаснага сада. Сёлета яны цвілі яшчэ шчыра і дружна.

Новая мясціна на літаратурнай карце Беларусі, звязаная з імем Максіма Багдановіча, — факт для нас асаблівы. Тут не проста жыў будучы паэт, тут нарадзілася яго слова.

І нам, удзячным нашчадкам, шанавец і зберагаць Вяззе.

Тамара КАРОТКАЯ.

НА ЗДЫМКАХ: дом у Вяззі, дзе ў 1895 годзе жыла Марыя БАГДАНОВІЧ з дзецьмі; муж і жонка БАГДАНОВІЧЫ з дзецьмі Максімам (злева), Вадзімам і Лёвам у ваколіцах Гродна (1895 год).

Францу Антонавічу (для М. А. Б.). Першае датуецца 31 сакавіка 1895 года, апошняе — 29 ліпеня таго ж года. Малавадомеае прозвішча Сякержыцкага, відаць, і ўвяло ў падман даследчыкаў жыццёвага шляху Максіма Багдановіча, бо да гэтага часу пісьмы гэтыя былі паза іх увагай. Хоць на першы погляд яны маюць як быццам бы вельмі прыватны характар, пісьмы варты самага дэталёвага прачытання. І вось чаму.

Родная сястра маці Максіма Багдановіча — Сцепаніда Апа-

най адзіноце і пахаваны... у Ялце.

І вось вясной 1895 года сюды, у Вяззе, разам са сваімі трыма сынамі прыязджае Марыя Багдановіч. Большаму, Вадзіму, было 5 гадоў. Максіму ішоў чацвёрты, а Лёву не было яшчэ і года. Калі меркаваць па пісьмах, Багдановічы пражылі тут каля чатырох месяцаў. Ва ўсякім разе, недзе ў жніўні-верасні сям'я сабралася ўжо разам, аб чым сведчыць фотаздымак, зроблены ў ваколіцах Гродна.

НА МОВАХ СВЕТУ

БАЛГАРЫЯ

У замежных краінах выходзіць шмат зборнікаў, анталогій паэзіі, драматургіі, якія даюць агляд нашай многанацыянальнай літаратуры ў розных аспектах — паводле тэматыкі, жанраў, пэўных перыядаў. Паказальна, што ў такіх выданнях заўсёды ўключаюцца творы беларускіх пісьменнікаў.

«100 шэдэўраў савецкай лірыкі» — пад такой назвай у сафійскім выдавецтве «Народна культура» выйшла кніга вершаў савецкіх паэтаў. Беларуская паэзія тут прадстаўлена імёнамі Петруся Броўкі, Шмена Панчанкі, Максіма Танка, Рыгора Барадулліна, Анатоля Вярцінскага, Анатоля Вялюгіна, Ніла Плевіча, Васіля Зуёнка, Максіма Лужаніна.

ВЕНЕСУЭЛА

«Надышла 60-я гадавіна стварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. А ў Мерыдзе, горадзе універсітэцкім, як лепей можна было адна-

чыць сябрам культуры СССР гэтую дату, чым не кніжкай для распаўсюджвання гуманітарных вартасцей вялікага братэрства сацыялістычных рэспублік». Так гаворыцца ў прадмове Любіі Кардосы да кніжкі «Сучасныя савецкія паэты», якая выпушчана філіялам Венесуэльскага таварыства дружбы з СССР у горадзе Мерыдэ і асацыяцыяй супрацоўнікаў Андыскага ўніверсітэта. У кніжцы змешчаны вершы трыццаці трох савецкіх паэтаў — прадстаўнікоў розных народаў нашай краіны. Сярод іх творы беларускіх паэтаў Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Петруся Броўкі, Максіма Танка, Рыгора Барадулліна. На іспанскую мову вершы беларускіх паэтаў пераклалі Со- ня Лопес і Яўген Букраба.

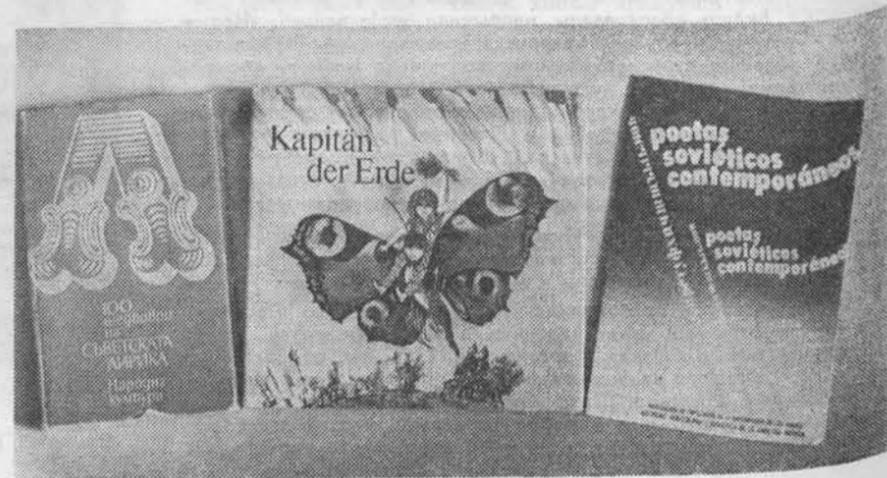
ГДР

Берлінскае дзіцячае кніжнае выдавецтва выпусціла зборнік паэзіі «Капітан зямлі», названы паводле аднайменнага верша Сяргея Ясеніна, прысвечанага У. І. Леніну. У кнізе прай-

стаўлены творы савецкіх паэтаў розных пакаленняў, напісаныя для дзяцей. Маленькі нямецкі чытач мае магчымасць пазнаёміцца з дзіцячай паэзіяй нашай многанацыянальнай літаратуры. З вершаў беларускіх паэтаў сюды

ўключаны «Выпраўляла маці сына» Янкі Купалы, «Простае шчасце людское» Максіма Танка і «Доктар Смех» Эдзі Агняцвэ.

Аляксей ГАРДЗІЦКІ.

ЗАРУБЕЖНЫЯ ФІЛЬМЫ НА САВЕЦКІМ ЭКРАНЕ

ШТО ПАПУЛЯРНА Ё НАШЫХ ГЛЕДАЧОЎ

Статыстыка сцвярджае, што ў СССР 82 працэнты глядачоў аддаюць перавагу айчынным карцінам, але гэта зусім не азначае, што кінатэатры «харчуюцца» толькі, так сказаць, унутранай прадукцыяй. З месячнай нормы кінапракату (25—26 стужак) палова — замежныя фільмы. Гэтае становішча складалася дзякуючы намаганням «Савэкспартфільма» (савецкая экспартна-імпартная кінафірма), які імкнецца найбольш поўна прадставіць савецкаму глядачу «нінематэграфічную карту» планеты.

Калі ўлічыць, што сярэдняя статыстычны жыкар СССР наведвае кінатэатр 16 разоў у год (такога паказчыка не ведае ні адна развітая кінематэграфія свету), можна сабе ўявіць, якая тут у зарубешнага кіно ўважліва аўдыторыя. Кіруючыся імкненнем развіваць міжнародны культурны абмен, дзяржава дае датацыйна кінапракату, калі той дэманструе некаторыя зарубешныя фільмы. Асабліва гэта датычыцца сельскай мясцовасці, дзе кіназала нярэдка разлічана месцаў на трыццаць, дзе, бывае, плёнку вьязуць на верталётах для пяці, скажам, чабаноў ці аленяводаў... Лічачы кінамастаграф перш за ўсё мастацтвам (а ўжо потым крыніцай даходаў), у СССР не робяць розніцы паміж савецкімі і зарубешнымі карцінамі.

Людзі, занятыя ў Савецкім Саюзе фарміраваннем кінарэпертуару, заклапочаны тым, каб глядачы аразумелі і ўспрынялі зарубешны фільм. А гэта, як вядома, далёка не проста. Рэаліі чужога ўкладу жыцця, факты і персанажы чужой гісторыі (неабавязкова дасканалы ўсім вядомыя) — усё гэта здольна ўскладніць успрыняццё зарубешнага фільма. Да таго ж імёны стваральнікаў (у тым ліку нават і акцёраў) — часта малазнаёмыя — не могуць адыграць сваю ролю ў рэкламаванні карцін.

І вядома, нельга забываць пра тое, што традыцыйна ўспрыняццё кіно вельмі розныя на розных шыротах зямнога шара. Так, у шэрагу правінцый Індыі кінакарціны ўспрымаюцца часткаю фальклорных свят; у Францыі пад паняццем «фільм прадмесцяў» маецца на ўвазе нейкае кірмашовае, даўняе «сінема», а распаўсюджанае на паўночнаамерыканскім кантыненте ўяўленне аб кіно як аб частцы «індустрыі забавы» — яшчэ адзін варыянт адносінаў да кіно як да масавай культуры... У СССР жа большай часткай іншыя традыцыйна ўспрыняццё кіно. Яно стаіць тут нараўне з літаратурай, тэатрам, музыкай і іншымі «старымі» мастацтвамі.

Гаворачы аб парадоксах успрыняцця зарубешнага кінарэпертуару ў СССР, трэба зазначыць, што найбольшыя нечаканасці здараюцца з карцінамі масавага прызначэння, тымі, што на мове заходніх спецыялістаў кваліфікуюцца як «сінема-В» або «В-пікчур». Камедыі з П'ерам Рышарам (пачынаючы з «Высокага бландзіна» і канчаючы «Уколам парасона»), нястрашныя французскія фільмы жахаў, «скрыжаваныя» з камедыямі становіццаў (накшталт «Няма праблем» або «Бруднай справы»), заходнегерманскія меладэтэктывы Альфрэда Фарэра збіраюць, вядома, у СССР немалую аўдыторыю. Але і выклікаюць незадаволенасць глядачоў. Рэдакцыі газет і часопісаў, канторы кінапракату ат-

рымліваюць сярэдзітыя пісьмы, у якіх выказваецца здзіўленне з прычыны пакупкі такога ці іншага фільма і нават бываюць катэгарычныя патрабаванні спыніць пустое марнаванне дзяржаўных грошай на падобныя «творы»... Гэтыя патрабаванні не застаюцца без адказу. У адных выпадках даводзіцца адмаўляцца ад пабыцця для пракату ў СССР той або іншай стужкі (гэта ў першую чаргу датычыць тых фільмаў, дзе педальзуюцца зратычныя матывы або сцэны насілля і жорсткасці). У іншых — прыходзіцца цярпіва тлумачыць, што на рэпертуар не можа не ўплываць стан сусветнай кінавытворчасці. І «Савэкспартфільм» адбірае карціны з асартыменту, які прапаюць заходнія партнёры...

Папулярнае на Захадзе кіно становіцца дастаткова папулярным і ў СССР, калі яно свабоднае ад няпэўнай двухсэнсавай маралі, не апаганена кепскім густам, адным словам, калі ў яго стварэнні ўдзельнічаюць таленавітыя, высокапрафесіянальныя людзі. Тут ахвотна ходзяць «на Бельмандо», у якіх бы немудрагелістых фільмах ён ні з'яўляўся (я б сказала, глядзяць Бельмандо, а не фільм).

Нядрэнна глядзяць у СССР экранізацыі класічных дэтэктыўных раманаў Агаты Крысці: «Забойства ва Усходнім экспрэсе» Сіднея Льюмета, «Смерць на Ніле» (у савецкім пракаце — «Ракавое падарожжа») Джона Гілберта і «Люстра трэснула» Гі Гамільтона...

У фільмаў, якія з'яўляюцца творамі высокага мастацтва, касавы поспех бывае больш сціплы, але ў такіх карцін, няхай не вялікая (як, скажам, у стужак з Рышарам), але **свая**, верная аўдыторыя (асабліва ў вялікіх гарадах). Рэальны водгук на гэтыя творы больш рэзкі, пэўны, глыбокі.

Антыфашысцкі пафас, глыбіня сацыяльнага мыслення, багацце творчага ўяўлення, пранізлівая паэзія, сакрэт якой у любові і пачуцці спагады да чалавека, незвычайная пластычная прыгажосць — гэтыя якасці сапраўднага шэдэўра «прымагніцілі» сэрцы тысяч савецкіх глядачоў да «Амаркорда» Феліні.

А вось «Цень воіна» («Kagemasha»), пастаўлены Курасавай. У даным выпадку не змест — міжусобныя войны феадалаў у японскім сярэднявекі, а сіла мастацтва, велічнага і суролага, мае выключнае ўздзеянне. Сёння, калі сусветнае кіно знаходзіцца ў стане пэўнай стагнацыі, непадуладны модам, глухі да доказаў практыцызму і камерцый, Курасава, як апошні самурай, абараняе вартасць мастацтва...

У бягучых праграмах савецкіх кінатэатраў ёсць стужкі і не такіх выключных маштабаў, як «Амаркорд» або «Цень воіна», але пасвойму значныя і важныя. Да іх можна аднесці «Тэс» Рамана Паланскага, «Замужжа Марыі Браўн» Райнера Вернера Фасбіндэра, «Злачынны рэпартаж» Бертрана Тавэрнье. Гэтыя і іншыя заходнія фільмы ставяць актуальныя праблемы, знаёмляць з фактамі нядаўняй гісторыі сваіх народаў, прыцягваюць дасканаласцю мастацкіх вырашэнняў...

Ірына РУБАНАВА,
кандыдат мастацтвазнаўства.

НАРОДНАЕ МАСТАЦТВА — КРЫНІЦА НАТХНЕННЯ

«НАМ СПАДАБАЛІСЯ «ВЯЧОРКІ», —

такія словамі амаль заўсёды пачынаюцца пісьмы, што прыходзяць у адрас рэдакцыі эканомікі прамысловасці і сельскай гаспадаркі Беларускага тэлебачання. У лістах, як правіла, дзве просьбы: паўтарыць перадачу, што спадабалася, і запрашэнне прыехаць паглядзець і паслухаць, як спяваюць у іх вёсцы, як праходзяць там традыцыйныя вячоркі. Дарэчы, у тэлевізійнай перадачы «Вячоркі» нямала паклоннікаў і сярод гараджан, якіх прываблівае магчымасць убачыць фальклорныя калектывы з усёй рэспублікі, паслухаць у іх выкананні малавядомыя народныя песні.

— Наша тэлеперадача нарадзілася дзесяць гадоў назад, — расказвае журналістка Алена Аўрынская. — З таго часу штомесяц знаёмім глядачоў з новымі калектывам, дэфіцыту прэзтэндэнтаў выступіць на тэлебачанні не адчуваем. Нават даводзіцца адбіраць толькі самых самабытных выканаў-

Дзякуючы тэлебачанню глядачы пазнаёміліся з цудоўнымі майстрамі-ганчарамі з вёскі Гарадна Столінскага раёна. Быў зняты цікавы сюжэт на кірмашы, дзе прадаецца вырабленыя імі посуд. У перадачы прагучалі і песні, тэматычна звязаныя з працай. Яшчэ адны «Вячоркі» здымаліся далёка ад студыі — у музэй мастацкай творчасці ў Раўбічах, куды запрасілі вядомага народнага майстра з Баранавіч — Я. Саламянку, уся сям'я якога займаецца пляценнем з саломкі. Пасля «Вячорак» з іх удзелам на тэлебачанне прыйшло многа пісьмаў са словамі ўдзячнасці ад глядачоў. Нярэдка, атрымаўшы ліст вяскоўцаў з запрашэннем прыехаць і паслухаць іх песні, каардынацыя тэлебачання па заданню рэдакцыі вьязджае ў вёску. І калі тут сапраўды ёсць таленавітыя спевакі, да іх адпраўляецца здымачная група і ў самой вёсцы рыхтуюцца «Вячоркі». Нярэдка тэлебачанне «адкрывала» для прафесійных фалькларыстаў раней невядо-

мы імкнёмся разнастаіць формы іх падачы. У нас ёсць свае пастаянныя вядучыя — дыктар тэлебачання Кацярына Несцяровіч і дзед Мацей (яго іграе заслужаны артыст БССР Мікалай Шышкін). Дзед Мацей заўсёды трапляе ў розныя незвычайныя сітуацыі, якія даюць магчымасць весці папулярную размову пра народных майстроў, пра іх захапленне песняй, пра вясковыя клопаты. Папулярнасць перадачы і яе вядучага дзеда Мацея прывяла да таго, што «Вячоркі» ў такім выглядзе, як на тэлебачанні, сталі расці ў вёсцы. Тут, як гаворыцца, адчувальны ўзаемаўплыў. Аднак і для нас, і для глядачоў большую каштоўнасць маюць калектывы, якія ні падкаго не падрабляюцца, захоўваюць свой твар, традыцыі сваёй мясцовасці.

Яшчэ адзін важны нюанс шырокай папулярнасці тэлевізійных «Вячорак» у самадзейных артыстаў. Усе выдаткі, звязаныя з прыездам, знаходжаннем у сталіцы вясковых спевакоў, народных майстроў бярэ на сябе дзяржава. Па-першае, за дзяржаўны кошт ім у мясцовых клубах шыюць касцюмы, на час выступленняў даецца вызваленне ад работы, але гэтыя дні абавязкова аплачваюцца калгасамі. Да таго ж, самадзейныя выканаўцы атрымліваюць камандзіровачныя. А на свае грошы купляюць толькі падарункі для знаёмых і родзічаў.

У апошні час «Вячоркі» пашыраюць межы сваёй дзейнасці. Напрыклад, адна з перадач здымалася ў Пскоўскай вобласці. Які, скажаце, беларускі фальклор на Пскоўшчыне? Там беларускія меліяратары будуць саўгас. Яны і арганізавалі ў сябе нешта накшталт вячорак з беларускімі і рускімі народнымі песнямі. Выступілі на тэлебачанні фальклорныя калектывы двух калгасаў, якія спабірнічаюць паміж сабой — Столінскага раёна Беларусі і Дубровенскага — Украіны. Цікавая перадача атрымалася з сумесных вячорак прыгранічных раёнаў Беларусі і Літвы.

Вось аўтарытэтнае меркаванне пра тэлевізійныя «Вячоркі» народнага артыста СССР Генадзя Цітовіча:

— Гэта проста цудоўна, што, нікуды не едучы, можна пазнаёміцца з фальклорнымі калектывамі з розных куткоў рэспублікі. Самая шырокая аўдыторыя можа бачыць старадаўні побыт насельніцтва Беларусі; нешта з яго можна запазычыць і цяпер. Думаю, асабліва цікавае гэта відовішча для моладзі, для каго фальклор — крыніца натхнення, духоўная спадчына.

АЛА ЛУЦЭНКА.

НА ЗДЫМКАХ: выступае вясковы фальклорны калектыў; вядучая, дыктар тэлебачання К. НЕСЦЯРОВІЧ з удзельніцамі «Вячорак».

цаў, якія спяваюць найменш вядомыя песні. Беларусь не здарма лічыцца захавальніцай славянскага фальклору — тут засталася традыцыйная манера выканання народных песень. Хаця і ў трансфармаваным выглядзе, але жывуць на вёсцы народныя абрады, у якіх вопыт, мудрасць пакаленняў.

У ранейшыя часы на вячоркі звычайна збіраліся ў чый-небудзь хаце — і моладзь, і людзі больш старэйшага ўзросту, каб папеч, патанцаваць; доўгімі зімовымі вечарамі кабеты тут вышывалі сукенкі і фартухі, ткалі, пралі. Хлопцы прыглядалі сабе будучых жонак. У аснову перадачы мы паклалі вясковыя вячоркі, хаця цяпер яны ўжо ў такім выглядзе не існуюць. Сёння ж у кожнай вёсцы ёсць клуб, дзе звычайна і збіраюцца ў вольны час вясковыя спевакі і спявачкі — удзельнікі мастацкай самадзейнасці. Дарэчы, у многіх вёсках сёння існуе свой фальклорны калектыў, адметныя народныя майстры.

АДКУЛЬ У ВЁСКИ ІМЯ

Імя Леаніда ПРАКОПЧЫКА вядома нашым пастаянным чытачам. Мы неаднойчы друкавалі яго нарысы, прысвечаныя гісторыі, заповітным мясцінам роднай Беларусі. Леанід Цімафеевіч — аўтар некалькіх кніг па краязнаўству. Нядаўна ў выдавецтве «Юнацтва» выйшла чарговая—зборнік нарысаў «Адкуль у вёскі імя», адзін з якіх мы прапакуем сёння нашым чытачам. Але перад тым мы хацелі б пазнаёміць вас з аўтарам кнігі. Леанід Пракопчык згадзіўся раскажаць чытачам «Голасу Радзімы» пра сябе, пра тое, як ён збірае матэрыял для сваіх нарысаў, і наогул, чым прываблівае яго даследчыцка-краязнаўчая работа.

— Захапленне гісторыяй, краязнаўствам пачалося ў мяне вельмі даўно—калі я працаваў яшчэ аграномам у адным з калгасаў Валожынскага раёна. (Нарадзіўся я ў вёсцы, там прайшлі мае маладыя гады). Так-так, па адукацыі я спецыяліст сельскагаспадарчага профілю: скончыў Ціміразеўскую акадэмію. Давялося шмат ездзіць па рэспубліцы. Мне заўсёды падабалася слухаць успаміны старых людзей пра колішняе жыццё. Шмат было ў ім гора, цяжкай непасільнай працы, але гэта мінулае нашай Радзімы, мае і маіх землякоў, і ведаць яго неабходна для таго, каб лепш разумець і цаніць набытае, бачыць перспектыву. Тым больш, што з цягам часу народная памяць не страціла цудоўных легенд, паданняў, гістарычных фактаў, падзеяў, якімі мы, нашчадкі, можам ганарыцца і сёння.

А пачалося ўсё з падарожжа па старому Даўгінаўскаму тракту—маіх родных мясцінах. Я і так быў знаёмы з імі нядарна, але тут вырашыў: ведаць кожны ўзгорак, сцяжынку візуальна, калі так можна сказаць,—недастаткова. Кожнае месца ў першую чаргу слаўнае падзеямі, што там адбываліся, людзьмі, якія там жылі.

Вось і зрабіў прыпынкі ў гэтай першай вандройцы ў Пасадцы, якая звязана з імем Змітрака Бядулі, Карпілаўцы—пісьменніка

Ядвігіна Ш., Акопах, адной з вёсак, дзе стварыў сваю бессмяротную «Паўлінку» Янка Купала, і іншых не менш цікавых мясцінах. Вынікам падарожжа сталі, па-першае, перакананне, што амаль кожная беларуская вёска, паселішча можа паведаміць нешта цікавае з гісторыі роднага краю; па-другое, кніга «Даўгінаўскія вёрсты», якую я прысвядзіў сваёй маці; і, нарэшце, нястрымнае жаданне працягнуць уласныя пошукі і даследаванні гісторыі Беларусі.

Наступная кніга, яна выйшла ў 1979 годзе,—«Ёсць у сэрцы заповітны куток». Яна пра людзей з невялікай вёскі Пільняны. І галоўным чынам—пра моладзь некалькіх пакаленняў: ваеннага часу і сённяшняга дня. Мне было цікава, як праяўляецца характар маладых людзей, праходзіць іх узмушнілацць, усведамленне свайго месца ў жыцці.

Над апошняй кнігай «Адкуль у вёскі імя», дзе сабраны звесткі пра паходжанне назваў амаль ста беларускіх вёсак, я працаваў 10 гадоў. Вялікае дзякуй за дапамогу мясцовым жыхарам, школьнікам, гэтым няўрымслівым шукальнікам даўніны, кіраўнікам музеяў, што створаны цяпер у многіх, нават зусім невялікіх населеных пунктах рэспублікі, супрацоўнікам архіваў, дзе мне таксама давялося нямаля папрацаваць.

Леанід ПРАКОПЧЫК

БЯЛАРУЧЫ

(ЛАГОЙСКИ РАЁН)

Рака Вяча, вядомая цяпер дзякуючы збудаваным на ёй у прыгарадзе Мінска вадасховішчам, нараджаецца за сорак кіламетраў ад месца свайго ўпадзення ў Свіслач з невялічкага ляснога балотца. На сваім нядоўгім шляху рака дзе прарэзала, размыла, а дзе і агінае пагоркі-адгоркі маляўнічых лагойскіх вышын.

Назва ракі ўмоўна паходзіць ад назвы старарускага племені вячых, а магчыма і ад першапачатковай назвы славян—венты, венеды.

У вярхоўі Вяча сапраўды нагадвае залацістую паміж лясістых гор цяснину, дзе само рэчышча адзначана тычкамі старых алейшын і раскідзістых вербаў. Паўтараючы мудрагелістыя выгіны Вячы, па берагах яе цягнуцца заліўныя сенажці, якія ніжэй па цячэнні пераходзяць ва ўрадлівыя гародныя землі, дзе здаўна аселі вёскі: Шльніца, Мачаны, Маркаўшчына, Вяча, Алекшычы, Бяларучы. І ў гэтай густанаселенай даліне мястэчка Бяларучы, бадай, самае старое паселішча.

А за ракой, прыблізна за паўкіламетра ад вёскі, узвышаецца высокая круглая гара з пазычнай назвай—Салаўіная. І гэтую Салаўіную гару ад падножжа да вяршыні скрозь—летам не відаць нават прасветаў—пакрываюць зараснікі алейшын, лазы, чаромхі—недаступныя багатыя птушыныя ўгоддзі, у тым ліку, канечне, і салаўіныя. Пачынаючы з першых

цёплых вечароў і да сярэдзіны лета з-пад зялёнага купала Салаўінай гары сапраўды разліваецца на ўсю акругу пошчак цудоўных салістаў. Але акрамя птушынага спеву, і ўжо незалежна ад пары года на Салаўінай гары, каля яе падножжа, увесь час чуна і іншая песня: звонкі, пералівісты голас ручая, што збягае па камянях, па размытай гальцы, ручая, якому даюць ваду крыніцы, што б'юць з адхону гары. Упадае ручай у недалёкую Вячу. Але спачатку ён стромка абрываецца з адхону, потым каля падножжа цячэнне трошкі запавольваецца, хаця патоку усё роўна гучна цурчыць па камянях і ўзбівае белую пену, што спывае ўніз. Вось за гэтыя белыя пеністыя «ручнікі», што ўвесь час трымаюцца на вадзе каля падножжа Салаўінай гары, ручай і назваўся Бялым. Першы пабудаваны каля ручая хутар быццам таксама называлі Белы ручай. А пазней гэтая назва пераўтварылася ў Бяларучча—Бяларучы.

Амаль насупраць Салаўінай гары, толькі на другім беразе Вячы, узнімаецца старадаўні замак—бязлесная голая гара, на вяршыні якой яшчэ можна распазнаць сляды землянога вала і дзе ляжаць агромністыя, калісьці звызеныя суды, аброслыя сівымі лішайнікамі валуны.

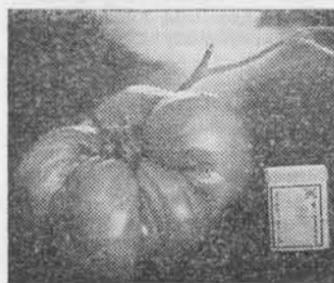
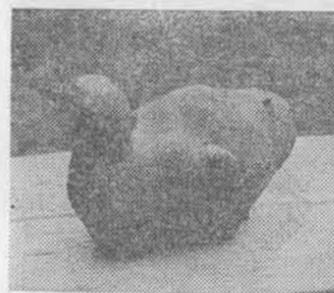
Гэта ў Бяларучах, калі яны былі цэнтрам воласці, Янка Купала экстэрнам за адну зіму скончыў народнае вучылішча. Сям'я Дамініка Луцэвіча доўгі га-

ды жыла, мяняючы месцы арэнды, у наваколлі Бяларучаў. Паэт з юнацкіх гадоў добра ведаў гэтае невялічкае глухое мястэчка і навакольныя вёскі. Цяпер лічаць, што менавіта бяларучская Замкавая гара з'явілася прататыпам той мясціны, «удзірванелага кургана», дзе, па ўяўленню паэта, а магчыма, ён чуў тут якуюсьці легенду, адбываліся падзеі яго першай, напісанай у 1910 годзе паэмы «Курган».

...На гары на крутой,
на абвітай ракой,
Лет назад таму сотня
ці болей,
Белы хорам стаў,
недаступнай сцяной
Грозна, думна глядзеў
на прыволле.

Бяларучскае вучылішча знаходзілася каля падножжа Замкавай гары.

Як вядома, у гады фашысцкай навалы Лагойшчына амаль цалкам была партызанскай зонай, і карнікі спалілі, знішчылі ў лагойскіх і плешчаніцкіх лясах дзесяткі вёсак. Ушчэнт былі спалены і Бяларучы. Але сяло адбывалася. І бяларучане не шукалі новага, больш прасторнага месца, а пераўтварылі старадаўняе вузкае і крутое вулачкі, што праходзіла па пячаным перашыйку паміж Замкавай гарой і лугавым берагам Вячы. На краі сяла, у сасновым бары, была адбудавана новая бяларучская школа-дзесцігодка, якой у хуткім часе было нададзена імя Янкі Купалы.

Неяк мінчанка А. Хрыпач накіравалася ў свой агарод, каб сабраць апошнія гуркі. Падышла да градкі і... здзіўлена прыпынілася: з градкі на яе глядзеў нейкі звер—ці паска, ці тхор прытаіўся. Адкуль ён узсяў у горадзе! А. Хрыпач стала аглядацца—трэба ўзяць кій які-небудзь... Зрабіла некалькі крокаў да градкі і гучна рассмяялася: гэты здзіўны звер аказаўся зусім не зверам, а звычайным гурком.

...Студэнтка політэхнічнага інстытута Валянціна Сільвановіч дапамагала бацькам, якія жылі на Навагрудчыне, капаць бульбу. Збірала клубні ў кошык. Раптам непадалёку ад сябе ўбачыла скульптурку—чалавек на кані. Але калі добра разгледзела, дык была здзіўлена не менш за тую мінчанку: скульптура аказалася звычайнай бульбай.

Мінчане Таццяна і Іван Варажбянавы не селекцыянеры. Сёлета купілі расаду памідораў, пасадзілі і сябе на дачы. Прышоў час збіраць ураджай. На адным каліве ўсе памідоры былі чырвонымі, толькі адзін зялёны. Пакінулі гаспадары яго—хай спее. А той спець не спяшаўся: усё рос і рос. І калі ўсё-такі паспеў, то аказаўся вагой амаль кілаграм—960 грамаў!..

Шмат здымкаў падобных дзівос прыроды прыносяць штогод у рэдакцыю фотаапараты. Тры з такіх цудаў прапануюць чытачам Ю. ЗАХАРАУ і Ю. ГЕРМАНОВІЧ.

СПОРТ

ПОЎНАЙ перамогай савецкіх шашыстак завяршыўся ў Польшчы чэмпіят свету сярод жанчын.

Першае месца заняла мінчанка Алена Альтшуль. Гэта яе трэці поспех на такіх спаборніцтвах.

Сярэбраны і бронзавы медалі заваявалі Вольга Левіна з Харкава і Жанна Сакалаўскайтэ з Вільнюса.

ЭДУАРД МАЛАФЕЕУ, які доўгі час узначальваў каманду футбалістаў мінскага «Дынама», прызначаны старшым трэнерам алімпійскай зборнай СССР.

Дэбют Э. Малафеева на гэтай пасадзе аказаўся ўдалым. У чарговым матчы ад-

борчнага алімпійскага турніра футбалісты Савецкага Саюза перамаглі венгерскіх спартсменаў на іх полі з лікам 1:0.

БЕЛАРУСКІ стралок Мікалай Дзедаў узнагароджаны двума залатымі і адным сярэбраным медалём на першынстве Еўропы, якое праходзіла ў Бухарэсце.

Ён перамог у стральбе па рухомаму «дзіку» і ў камандных спаборніцтвах па бягучаму «дзіку». А ў апошнім практыкаванні заваяваў яшчэ серабро і ў асабістым першынстве.

У ДУИСБУРГУ (ФРГ) прайшоў чэмпіят свету па акадэмічнаму веславанню. На вышэйшую прыступку п'едэстала гонару падняліся мінчанкі Алена Хлопцава (чацвёрка) і Алена Макушына (васьмёрка).

Добра ведаюць на Гродзеншчыне спартсменаў Кашалёўскай сярэдняй школы. Яны не раз становіліся пераможцамі раённых і абласных спартакіадаў.
НА ЗДЫМКУ: урок фізкультуры ў Кашалёўскай школе.
Фота В. ДУБІНКІ.

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.